

Llarg i negres

Carrer del Pati – Almenar – 2012

La nova es va escampar per tot el poble. S'havien trobat unes restes arqueològiques. El primer en arribar-hi va ser el Regidor d'Urbanisme. Més tard van desfilars els tècnics de Patrimoni. Ho van certificar: uns banys jueus. Un dels banys jueus més antics d'Europa.

Carrer del Pati – Almenar – 1985

“Seré tu amante bandido, bandido. Corazón, corazón malherido. Seré tu amante cautivo, cautivo. Seré.. auh!”

La Matilde cantussejava a la cuina mentre al radiocasset sonava l'èxit d'en Miguel Bosé. Va obrir la porta de la nevera, recoberta d'adhesius de l'Abella Maya i del Comando G, i la porteta peticona del congelador, que no encaixava bé a causa de la quantitat de gel que s'havia acumulat, i va treure la gasosa que hi havia posat a refredar. Va obrir el tap de brida i l'escuma va sortir aspergida, escatxigant-ho tot.

L'Starsky i el Hutch van enroscar-se a les cames de la mestressa, miolant, a l'espera de la recompensa. La Matilde els va abocar una micona de llet al plat i de seguida la van deixar d'empipar.

—Matilde! Matilde! Baixa! Fes el favor! Baixa ara mateix! Guaita, mira que he trobat!

Els xisclets de l'Amadeu van arribar fins al cap del carrer del Pati, fins a la Bassa i fins més enllà del pantà de cal Burxa.

La Matilde va baixar, cames ajudeu-me, la trentena d'esgraons que l'Amadeu acabava de reconstruir. La casa era vella. Antiquíssima. El primer que van reemplaçar en anar-hi a viure van ser les bigues de fusta, corcades, per modernes bigues de ciment i la porta principal, rústica i centenària, per una llampant porta d'alumini. En acabat, la teulada. Sota les teules de terrissa van col·locar-hi tela asfàltica aïllant. Les goteres i les galledes situades estratègicament al *perxi*, les golfes, van passar a la història. La casa s'anava modernitzant, a poc a poc, arranament rere arranament, com si es tractés d'una Sagrada Família en miniatura. A mesura que els estalvis allargaven per al següent projecte, l'executaven. La fita era evitar, de totes totes, de demanar diners a la Caixa. Els interessos, del 16%, eren desmesurats. Sagnants.

Un pou al soterrani estava fent malbé els fonaments. Calia sostreure les humitats i havien decidit d'assecar-lo. Van llogar una bomba que va anar xuclant l'aigua dies i dies fins que, finalment, va aparèixer:

—Què passa Amadeu! Què són aquests crits! No et puc deixar sol ni cinc minuts que ja em demanes?! T'estava preparant el porró amb el vi i la gasosa i no m'has deixat ni enllestir-lo. Oh... Quin rondinaire estàs fet!

—Calla, dona de déu, i no remuguis tant! Mira, mira!

Al fons del pou, a un metre i mig de profunditat, mig enfonsat espiava un bagul.

Carrer del Pati – Almenar – 1938

—Ràpid, ràpid... Sota l'escala. Quieta. Ni respiris. Passi el que passi no et moguis.

L'Eulàlia va empènyer cap a l'interior de l'amagatall, com un gat que s'escola pel forat de la gatera, la seva filla, la Roser. Sota l'escala, al fons d'un armari on hi guardaven les botes de vi, la tenalla de l'oli, les cebes i el rest d'alls, quedava un petit racó on, arraulida, la nena esperava, morta de por.

Tres homes armats, legionaris arribats des del Marroc a les ordres del General Yagüe, picaven amb les culates la porta principal. La fusta de pi en forma de mig arc tenia al bell mig una argolla rovellada que feia les funcions de picaporta; les cabotes, aixafades, dibuixaven un semicercle; pel forat de la gatera, a la part inferior, on l'Eulàlia i el Ramon i els seus avantpassats hi havien desat la clau de ferro d'un pam de llargària, s'escolaven els crits i paraulotes d'aquells milhomes.

Les botes militars van esbotzar la porta a coces.

Cops. Gemecs. Insults. Puntades. Xiscles. Passes... Trencadissa de terrissa a la cuina. Més passes... Xiscles. Puntades. Insults. Gemecs. Cops. Més cops. Més passes... Grinyol de frontisses.

I, en acabat, silenci.

El Ramon, abans que fos cridat al front, havia instruït la dona i la filla sobre què calia fer amb l'arribada dels militars. L'Eulàlia havia hagut d'adoptar el rol de cap de família. S'asseia la nena a la falda, i fitant-la als ulls, mentre la petita li acaronava la llarga cabellera negra a l'Eulàlia, la instruïa: "Roser, si mai fan cap els feixistes ja saps què has de fer, oi? Si s'enduen la mama t'amagues al cau. No hi surtis. Si a la nit la mama no torna, amb molt de compte i sense que ningú no et vegi, m'has entès bé?, mira'm, escolta'm amb molta atenció, sense que ningú no et vegi, ningú, surts amb molta cura i fas el que ja saps que has de fer".

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—Amadeu, què coi és això! D'on ha sortit aquesta caixa?

—Quins preguntes! I com trons vols que ho sàpiga, Matilde!

Carrer del Pati – Almenar – 1938

El Ramon feia dues setmanes que estava empresonat al Seminari de Lleida. Va tenir sort. Després de la derrota a la batalla de l'Ebre van venir els camps de concentració i les presons. De la plaça de toros de Càceres, a la presó de Saragossa i finalment cap a Lleida on el van conduir al seminari perquè a la presó ja no hi cabia ni una ànima més. Estava tant atapeïda que els presos s'havien de sincronitzar per a estirar-se sobre el terra brut, en el millor dels casos. En el pitjor, s'abraçaven els uns als altres per tal que ningú no tragués el cap per la finestra. Si ho feien corrien el risc de morir pel tret dels guàrdies que es mantenien en actitud expectant a què aguaités una closca per a encertar-la. Un joc macabre que consistia en fer diana al crani d'un pres, convertit en l'ocell d'un rellotge de cucut.

L'Eulàlia, la seva dona, era un botí de guerra i una revenja suculentos. A més, estava prenyada de gairebé vuit mesos. L'Eulàlia provenia d'una família ben posicionada d'anarcosindicalistes. Disposava d'un bona dot i d'un aixovar envejable. Monedes de plata, llençols de cotó, teles brodades, mocadors de fil, una agulla de pit d'or i algunes peces de porcellana... Havien tingut terres i bestiar. Ara no els quedava gran cosa. Alguns veïns del poble, els vencedors, s'havien apoderat de les pertinences com aus rapinyaires. Al pare de l'Eulàlia li havien disparat dos trets al cap sortint de casa del Ferrer, davant de la Plaça Montserrat. L'any 34, una colla de republicans d'Almenar i d'Alguaire, entre el que hi figurava el pare de l'Eulàlia, havien cremant l'església d'Alguaire i, en acabat, la d'Almenar i fins i tot havien mort un capellà i un Regidor.

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—I què fotem ara, Matilde? Avisem la Guàrdia Civil?

—I ara!, obrim-la i tal dia farà un any! Quin caganius que estàs fet, Amadeu...

— Mira, la valenta! T'has begut l'enteniment, o què, Matilde? Què no ho veus, tros de soca, que aquí dins pot haver-hi un mort!

Carrer del Pati – Almenar – 1938

La petita Roser va esperar llarga estona arraulida a l'ull de l'escala. Feia molta estona que no sentia cap soroll que no fos el de la gata perseguint els ratolins al pis de dalt. Va sortir a quatre grapes, com un felí, amortint les petjades, sense fer gens de soroll. La cuina estava destrossada. Va abastar un rosegó de pa i un càntir d'aigua i va tornar al seu amagatall.

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—Au, va, Amadeu! Quines pel·lícules! Com hi ha d'haver aquí dins un cadàver? Si no hi cap! Què no ho veus?!

—Matilde, llesta, vés a saber si el van fer a bocins i el van embotir dins la caixa. Si això és de l'any de la picor!

Carrer del Pati – Almenar – 1938

Els tres moros la van conduir Calvari avall a espentes fins a la caserna de la Guàrdia Civil, arran de la carretera a la sortida del poble en direcció a Alfarràs.

Cinc hores més tard, l'Eulàlia, embarassada, pujava com podia la costa empedrada de les Arroquetes. Es subjectava la panxa. Tenia la cara vermella continguda per la ràbia, les dents serrades, les llàgrimes li rodolaven en silenci galtes avall fins a espetegar a terra. Es va eixugar el nas amb la màniga de la jaqueta i adolorida va fer una passa i una més, recolzant-se en la paret del corral del Magrí. La galta li sagnava. El llavi li sagnava. Els genolls li sagnaven. El ventre li sagnava. Li sagnava el cuir cabellut. L'havien rapada amb les tisores d'esquilar ovelles i li havien ferit la pell. Es va passar el puny tancat, ple d'odi, pel crani pelat.

Va empènyer la porta pesada de fusta i les frontisses van tornar a grinyolar. “Roser? Roser?” Va xiuxiuejar la mare. “Roser? On ets? Estàs bé, preciosa?”

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—O potser no el van esbocinar, Matilde, potser hi ha aquí dins una criatureta!

—Hòstia Amadeu! Tens més imaginació que els nens dels Goonies!

Carrer del Pati – Almenar – 1938

La Roser va sortir de l'amagatall. En veure la mare, amb l'ull unflat i el llavi partit, amb la jaqueta bruta, amb la sang que li rajava fins a terra, amb les espadenyes vermelles; no va saber si abraçar-la o fugir-ne. Però el que més la va impressionar va ser el seu cap, rodó, pelat, esquilat, sense la seva llarga melena negra.

—Ajuda'm, princesa. Omple'm un gibrell amb aigua, si us plau.

La Roser va escalfar aigua.

L'Eulàlia va empènyer. Encara no era l'hora, però els dolors no li deixaven fer altra cosa que empènyer. Empènyer rabiüdament. La Roser li anava netejant les ferides a la mare. No gosava de tocar-li el cap, ple d'esgarrapades, mal rapat.

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—I ara, Matilde, perquè treus això dels Goonies? Què et penses que sóc un saboc, jo? El que passa és que jo penso, saps? No sóc cap eixelebrat, com tu, que de seguida ho tindries tot fet. I després què?, eh?, què passa si aquí dins hi ha una cosa dolenta. A més, no t'ho he dit, però no vaig tramitar el permís d'obres. Com hi hagi armes, un mort o alguna cosa estranya, ens fotran ben fotuts!

Carrer del Pati – Almenar – 1938

L'Eulàlia va embolicar el farcell delicadament amb els llençols de l'aixovar i va tancar el bagul. El va arrossegar com va poder fins al celler i el va desar al fons de l'antic bany jueu excavat a la roca. Ja hi era quan els seus pares havien comprat la casa. Va tirar-hi palla fins a cobrir-lo i van emprendre el viatge. Van fer via fins al canal pujades damunt la mula. Van deixar el Pouet del Gel a una banda i van continuar fins al riu. Noguera Ribagorçana amunt arribarien fins al Segre i de la Seu d'Urgell cap a Andorra, a casa d'uns parents, tal i com havien planificat amb el Ramon si era necessari. L'Eulàlia no va perdre mai l'esperança. Tard o d'hora es retrobarien.

Carrer del Pati – Almenar – 1985

—Ai, Amadeu... I si hi ha un tresor? Monedes antigues o algun llibre... Si hi vivien republicans segur que hi haurà algun llibre escrit en català... És clar que potser a hores d'ara ja estarà tot desfet. O no, vés a saber, potser la caixa és impermeable... I si hi vivien falangistes? Potser trobem algun full dominical? O un tresor!...

—Matilde, ara ets tu la qui s'està muntant la pel·lícula... Ni que fossis l'Indiana Jones, tant tresor i tant tresor. Ni monedes, ni or, ni joies, ni punyetes! Aquí hi ha un mort o armes. I si hi ha un tresor i se n'assabenta algú, ens el fotrà l'Estat, tòtila. Ho penso colgar de terra i a sobre una capa de ciment. A més, és perillós. No podem esperar gaire més, a veure si aquest forat, ara que està mig buit, ens fotrà la casa enlaire! Ho colgarem. I no se'n parli més!

Carrer del Pati – Almenar – 2012

La Matilde i l'Amadeu s'havien comprat un pis a baix a la carretera. El fill s'havia quedat amb la casa del carrer del Pati que va tirar a terra per fer-se'n una de nova, abans de casar-se. Les màquines excavadores treien la runa mentre un operari ruixava amb una mànega per tal que la pols no s'escampés. L'endemà, els fonaments van quedar al descobert. Els paletes es van sorprendre de la troballa d'una placa de ciment que tapava una mena de ruïna antiga.

La nova es va escampar per tot el poble. S'havien trobat unes restes arqueològiques. El primer en arribar-hi va ser el Regidor d'Urbanisme. Més tard van desfilar els tècnics de Patrimoni. Ho van certificar: uns banys jueus. Un dels banys jueus més antics d'Europa. Les obres de la casa nova del fill de la Matilde i l'Amadeu es van aturar. Aquella primavera mitja dotzena de becaris d'arqueologia van treure les maces i els cisells de les motxilles i van martellejar el ciment fins a fer-lo miques. Van escombrar la sorra amb pinzells i, finalment, va apuntar el bagul de fusta miraculosament en força bon estat.

Van obrir la caixa amb molta cura. Havia quedat tancada a la perfecció.

Van treure el farcell. Al cul hi van trobar una bossa de cuir amb monedes, una fotografia molt antiga i força feta malbé i una nota escrita amb una angulosa lletra de fil:

Ramon, amor meu. Si estàs llegint aquesta carta és que has sortit de la presó sa i estalvi. Tant de bo ens puguem abraçar ben aviat. He deixat tot resolt tal i com em vas manar. Dins del bagul tens tot el que necessites. Agafa els diners i vine. Nosaltres emprenem el viatge seguint el pla acordat. Estarem bé. La Roser està bé i jo, també. Ens veurem aviat. Ramon, has tingut una altra filla, l'Esperança, amb els cabells negres i espessos, com els meus. T'estimo. Eulàlia.

Van obrir delicadament el farcell esgrogueït.

Hi havia l'agulla de pit d'or de l'Eulàlia subjectant un manyoc de cabells llargs i negres.